

*Жалилова Н.К.***ҮРӨН СЕБҮҮГӨ ЖАНА ЭГИНДИ АСЫРООГО
БАЙЛАНЫШТУУ СӨЗДӨР***Жалилова Н.К.***СЛОВА ОТНОСЯЩИЕСЯ К ПОСЕВУ И УХОДУ
ЗА ПОСЕВАМИ***N.K. Zhalilova***WORDS RELATED TO SOWING AND CARING
FOR CROPS**

УДК: 81'373

Адамзат доору канчалык өнүгүп-өспөсүн, инсандардын жашоосу түбөлүк жер менен тыгыз байланышкан деп айтууга толук негиз бар. Анткени, кыргыз элинин өтө байыркы замандардан бери жер шитетип, жерден азык заттарды алып, өзүнүн тамак-ашка болгон муктаждыктарын канааттандырып жашап келгендигин эске салууга болот. Анын ичинен дан өсүмдүктөрүн өстүрүү, дан азык заттарынан турмуш тиричиликте пайдалануу боюнча айтылып келе жаткан сөздөр жана башка тилдик бирдиктер азыркы кыргыз тилинде көп. Бирок дыйканчылыктын буудай, жүгөрү, шалы (күрүч) үрөндөрүн себүү жана аларды өстүрүп, асыроо боюнча кыргыз тилинин лексикалык составындагы сөздөр, түшүнүктөр жана башка тилдик бирдиктер өз деңгээлинде, максаттуу изилденген эмес. Мына ушундай шарттардан улам биз өзүбүздүн макалабызда дан өсүмдүктөрүн себүүдө, аларды бышканга чейин асырап кароо жумуштарында айтылып, кыргыз тилинин ушул тармактар боюнча кесиптик лексикасынын калыптанышында буудай, жүгөрү жана шалы өсүмдүктөрүнө байланыштуу сөздөрдү изилдеп, талдадык.

Негизги сөздөр: дан өсүмдүктөрү, кырман, орок, комбайн, ак жубаз, сокбилек, жүгөрү, буудай, күрүч.

Каким бы развитым ни был человеческий род, есть все основания полагать, что человеческая жизнь неразрывно связана с вечной землей. Стоит отметить, что кыргызы с древних времен возделывали землю, брали с земли еду и удовлетворяли свои пищевые потребности. В современном кыргызском языке много слов и других языковых единиц, в том числе выращивание злаков, их использование в повседневной жизни. Однако слова, понятия и другие языковые единицы в лексической структуре кыргызского языка для посева, выращивания и усвоения семян пшеницы, кукурузы, риса (сельскохозяйственных культур) не изучены на должном уровне. В связи с этими условиями в нашей статье мы изучили и проанализировали слова, относящиеся к пшенице, кукурузе и рису в формировании профессиональной лексики кыргызского языка в этих сферах, которые упоминаются при посеве зерновых, их усвоении перед созреванием.

Ключевые слова: злаковые, ток, серп, комбайн, зерно

очищающий станок, пест, кукуруза, пшеница, рис.

No matter how developed the human race was, there is every reason to believe that human life is inextricably linked with the eternal earth. It should be noted that the Kyrgyz from ancient times divided the land, took food from the land and satisfied their food needs. In the modern Kyrgyz language there are many words and other language units, including the growth of cereals, their use in everyday life. However, words, concepts and other language units in the lexical structure of the Kyrgyz language for sowing, growing and mastering the seeds of wheat, corn, rice (agricultural crops) are not studied at the official level. In connection with these conditions in our article we studied and analyzed the words relating to wheat, corn and rice in the formation of professional vocabulary of the Kyrgyz language in these areas, which are mentioned in the memoirs.

Key words: cereal, barnyard, sickle, combine, ak jubaz, sokbilek, corn, wheat, rice.

Дыйканчылыкта буудай менен арпа жана ушулар сыяктуу дан өсүмдүктөрүн себүүдө өзгөчө жумуштар талап кылынбайт. Шүдүгөр айдалып. Кайрадан жумшартылып, эгерде кайрак жерге арпа же буудай себиле турган болсо, жумшарта айдалгандан кийин эле кургак, салкын, аба жакшы жете турган жерде сакталган [1] үрөндү сээп салып, артынан малалап салат. Бул жумуш канаттуулардын себилген данды жеп кетпеши үчүн, жана ал жаз алды менен ным жерде өнүп чыгышы үчүн түзүлгөн шарт болуп саналат. Малалап салганынын дагы бир себеби, кайрак жерге себилген эгин сугарылбайт. Ал ошол жердин шартына жана аба ырайынын жаанчыл же жаанчыл эмес болгонуна жараша түшүмүн бере берет.

Эгерде буудай сугат жерге себиле турган болсо, шүдүгөрдү малалап туруп үрөн себилет да, артынан жөөк тартылат. Анткени ал суугарылыш керек. Бул жогорудагы айтылгандар жаздык айдоодо, же жаздык буудайды себүүдө боло турган процесс болуп саналат.

Ошентип, буудайдын *жазгы буудай (жаздык)* жана *күзгү буудай (күздүк)* деген түрлөрү болот.

Күздүк буудайды себүүдө, *түшүм* жыйналып алынгандан кийин жерди тазалап, сугарып, *тапка* келгенден кийин кайрадан айдап туруп, үрөндү сээп, жөөк тартып коёт.

Жер айдап үрөн себүү үчүн атайын *жер тандалат*. *Арпа*, *буудайлар* үчүн өзгөчө тандоо деле болбойт. Буларды *сугат жерге да, кайрак жерге да* сепсе боло берет. *Кайрак жер* - сугарылбаган жер. Жаздын алды менен, кар кетип жер жибигенде айдап, үрөн сээп коёт. *Арпа же буудай жердин* ошол нымы менен эле өнүп чыгып өсө берет. Кайрак жер жаздын жамгыры менен эле сугарыла берет. Жаз *жаанчыл* болгон жылы *кайрак эгиндин* түшүмү мол болот. Жаз *куркакчыл* болсо, эгин бийик көтөрүлө өспөй калып, түшүм аз болот.

Өзбек тилинде *кайракты бохорикорлик* дейт [2, 51-б.]. Сөздүн составындагы *бахор* (кырг. диал. бээр) деген сөз бар, бул иран тилдеринин *жаз* деген сөзү. Ошондуктан орусча **богара** деген сөз ошол иран тилдеринен алынган болуу керек дейбиз.

Арпа, буудай сугат жерге да себилет. Мындай учурда көбүнчө *күздүк буудай (күздүк арпа)* себилет. Себилгенден кийин кар түшкөнчө жердин бетине *өнүп* чыгып калат. Анан кыш келип кардын астында жазга чейин жатып калат. Жаз келип, кар кетип күн жылыганда кайрадан *өнүп* чыгып, жай келер менен эле бышат. Аны оруп жыйып алып, жерге дагы башка нерсе айдаса болот. Ошентип *күзгү буудай (күздүк буудай)* жерди үнөмдөш үчүн, мол түшүм алуу үчүн себилет.

Ал эми *жаздык буудай (арпа)* жаз келери менен жердин *нымы* кете электе айдалат.

Кайрак жерге кык же башка семирткич салынбай деле эгин айдала берет. К.К. Юдахиндин сөздүгүндө *кайрак* деген сөздөн жасалган *кайрак жер, кайрак буудай, кайрак эгин, кайрак айдайт, кайрак чөп* деген татаал сөздөр катталган. Өтө майда ак ун маанисинде айтылган **күм кайрак** деген сөз да бар [3, 320-б.].

Жүгөрү себүү үчүн атайын *тегиз жер* тандалат. Анткени жүгөрү бир нече жолу сугарылып барып бышат. *Жүгөрүнү* сепкенде *арпа, буудайдай* кылып чачыратып сеппейт. Жүгөрү бышканга чейин тез-тез сугарылып, семирткич салынып туруш керек. Кыргызстанда колхоз-совхоздордун мезгилинде *жүгөрү тоют* үчүн жана дан түшүмү үчүн өстүрүлгөн. Тоют үчүн өстүрүлгөн жүгөрү коюу себилип, күзүндө даны алынбастан эле *силос* кылынып орулган. Ал эми *дан түшүмү* үчүн өстүрүлгөндө *чарчылап - чөнөктөп* себилип, орулганда *даны (сотосу)* башка, тоюттук

калган бөлүгү силос болуп орулуп жыйналган. Албетте колхоздордо, совхоздордо механизация күчтүү болуп, жүгөрүнү себүү да, семирткич берип культивациялоо да, оруп жыйноо да торактор, комбайн сыяктуу айыл-чарба машиналарынын күчү менен жүргөн.

Чарчылап-чөнөктөп өстүрүлгөнү боюнча маалыматтарды ХХ кылымдын 60-жылдарындагы гезиттерден алдык.

Буудайды, жүгөрүнү сээп, асырап өстүрүп, оруп жыйнап алуу, салыштырмалуу, анча оор түйшүктү жаратпайт. Ошентип, *шалыдан* башка дан өсүмдүктөрүн өстүрүү иштери жеңил жана жөнөкөй жүрөт. Жаздын алды менен кар кетип, жердин суусу кургап, *ным* өз табына келгенде *буурсун* (омоч) менен айдап, малалап, үрөндү *сээп* туруп *жөөк* тартып коёт. Жайында кургап кетсе сугарыш үчүн *жөөк тартылат*, бул процесс *сугат жерлерде* эгин эгиш үчүн. Кайрак жерге *арпа, буудай* сепкенде малалап эле коёт, жөөк тартылбайт.

Ал эми *жүгөрү, шалы* кайрак жерге өстүрүлбөйт. Жүгөрүнү тапка келген жерди айдап, семирткич салып сээп, *жөөк* тартып эле коёт.

Шалы өзгөчө түйшүктү талап кылат. Жазда шалы эгүү маалы келгенде, ал убакытты өткөрбөй жерди бир сыйра айдап, *кара омоч* (кара амач) айдап, шалы себилчү *палдарды* сууга толтурат. Эгерде мурунку жылы шалы эгилген жер болсо, жаңыдан *пал тартып* убара болбойт, ошол палдарды эле айдап шалы үрөнүн себе берет. Эгерде мурунку жылы шалыдан башка дан өсүмдүгү, же башка нерсе эгилген жер болсо, ал жерди шалыга даярдап *пал тартылат*. К.К. Юдахиндин сөздүгүндө *бал* деп катталып, иран тилдеринен өздөштүрүлүп келген сөз экени белгиленген. Бул сөз түштүк диалектилеринде айтылып, ХХ кылымдын экинчи жарымына чейин диалектизм катары кабыл алынган. Шалы өстүрүү Кыргызстандын түштүк райондорунда гана ишке ашып келген. Ал эми кыргыз тилинин түштүк диалектилеринде *пал* деп гана айтылып, эч ким аны К.К. Юдахин көрсөтүп жазгандай *бал* [3] дебейт. Ошондуктан К.К. Юдахиндин кыргызча-орусча сөздүккө *бал* деп жазып кийиргендиги жаңылыш болуу керек деп эсептейбиз. Анткени Кыргыз Республикасынын түндүк райондорунда шалы өстүрүү менен алектенген дыйкан болгон эмес. Азыр деле кыргыз тилинин лексикалык составында *шалы* деген сөз өтө эле аз жолугуп, дыйканчылыктын бул түрүн адабий тилде *күрүч өстүрүү, күрүч айдоо* деп жазып, окуп келе жатабыз.

Чынында *күрүчтү* өндүрүүдө жерге күрүч эгилбей шалы эгилет да, шалы бышып оруп-жыйып алгандан кийин аны *актап*, кылкан кабыгынан ажыратып

анан *күрүчтү* алабыз.

Дан өсүмдүктөрүн сээп өстүрүүдө башка дан өсүмдүктөрүнө караганда, айталы арпа, буудай жана башка дан өсүмдүктөрүнө караганда шалыны сээп өстүрүүнүн, жогоруда белгиленибиздей, түйшүгү бир канча оор болот. Шалыны сээп өстүрүү үчүн жерди даярдоого өзгөчө көңүл бурулат. Күзүндө айдалган жер жазда тапка келгенде *кык* же башка семирткич салынып, адегенде *кара амач* (*кара омоч деп да айтылат*) айдалып, *кара мала* тартылып, ана суу коюлат.

Омоч иран тилдеринен кабыл алынып өздөштүрүлгөн сөз. К.К. Юдахиндин сөздүгүндө *соко* жана *буурсун* деген сөздөр катталган. Булардын биринчиси, *соко*, орус тилинен (*соха*) кабыл алынып өздөштүрүлгөн. Бул сөз орустар менен эртерээк саясий-экономикалык карым-катышы башталган түндүк кыргыздардын, тагырагы Чүй жана Ысык-Көл өрөөндөрүндө жашап, дыйканчылыкты өздөштүрө баштаган кыргыздардын тилинде айтылып жүрүп, адабий тилдин лексикалык составынан орун алган.

Жерди айдап даярдаганга чейин эле үрөндү даярдап коюшат. Дан өсүмдүктөрүн себүүгө даярдалган *үрөндү урук*, *тукум* деп айта беришет. М.Кашгаринин сөздүгүндө булардын экинчиси *урук* деген сөз катталган. **Uruğ:** Tane, Tohuma da «uruğ» denir. Uruğ ekti - tohum ekti. (Урук: тукумду да «уруг» дейт; урук экти – тукум экти) [4, 63-64-бб.]. Бул сөз *уруу* деген сөз менен тектеш сөз болуп саналат. Булардын биринчи бөлүгү азыркы кыргыз тилинде унутулуп калган. Экинчи бөлүгүн болсо *-ук*, *-ык* өнүмсүз сөз жасоочу (куранды) мүчө деп эсептөөгө болот. Урук (*уруг*) деген сөздүн түпкү уңгусун профессор И.Абдувалиев далилдеп көрсөтүп жазган. «Ур [ur]: урук (ур + ук типа том + ук надколенная чашечка) семена; порода. Ср. монг. **үр** семя, семена; потомство» [5, 218-б.].

Бирок *урук* (*urug*) менен *уруу* деген бул эки сөздүн тегинде бир сөз болуп, экинчисиндеги куранды мүчөсүндөгү *z-g* тыбышы фонетикалык өнүгүү, өзгөрүүгө учурап, азыркы кыргыз тилинде созулма үндүү тыбыш болуп өзгөрүп *-уу* болуп калганын эске алган эмес [5, 219-б.]. Хакас тилинде бул сөздүн сакталганы байыркы *ур* деген уңгу сөздүн далили боло алат. Хакасча «урарга (*ур*) сыпать, ссыпать» [6, 730-б.]. Ошентип, биздин оюбузча *ур*: *урук* – дан өсүмдүгүнүн *уругу*, *ур*: *урук* – кийинки муундун жаралышы, мына ушулардын бардыгы байыркы замандарда бир эле сөз болгон. Ал эми *уруу* деген этноним маанилериндеги сөз мына ошол байыркы *урук* деген сөздөн метафораланган жаңы өтмө маани болуш керек деп ойлойбуз.

Мезгил өтүп сөздөгү тыбыштардын өзгөрүп

кетиши көбүнчө үндүү тыбыштарда болуп, байыркы уңгу *ур* *үр* болуп да өзгөргөн. Жогоруда монгол тилиндеги *үр* деген сөздүн келтирилгени буга далил болуп, *урук* менен үрөндүн түпкү уңгусу бир (*ур* - *үр*) болуп саналат.

Кош айдалат. К.К. Юдахиндин сөздүгүндө [3, 410-б.] эскирген сөз деп көрсөтүлгөн *кош*: кош айдоо деген сөз Кыргызстандын түштүк райондорунда трактор менен айдоого мүмкүн болбогон жерлерди дыйкан азыр да *кош* менен айдап үрөн себип, *кош айдоо* деп аталат. Ошентип, *кош* дегенде соко (омоч) тарткан кош өгүз, же соко (омоч) тарткан ат деген түшүнүктү туюндурат. *Кош* деген сөз сокону (омочту) тарткан эки (кош) өгүздүн атынан келип чыгып, жалпыланып аталып калган.

Кош менен жер айдалып, *үрөн* себилгенден кийин *мала* (*мәлә*) тартылат. Такта сыяктуу атайы жонулган жыгачты *соконун* (*омочтун*) ордуна чиркештирип (моюнтурукка чиркештирип) тартып, айдалган жерге себилген *үрөндүн* (*уруктун*) топурактын астында калтырып тегизделгенди *малалап* (*мәләләп*) деп айтат. Нымдуу жерде жатып, жаздын жылуулугу менен *үрөн* (*урук*) өнүп чыгат. Булардын биринчиси, *соко* орус тилинен кабыл алынып өздөштүрүлгөн. Азыркы кыргыз адабий тилинде ушул сөз колдонулат. Экинчиси, *омоч* иран тилдеринен кабыл алынып түштүк райондордогу кыргыздардын тилинде өздөштүрүлгөн. Дан өсүмдүктөрү ушундай болуп себилет.

Ал эми дан өсүмдүктөрдүн ичинен *шалынын* себилиши башка ык менен аткарылат. Шалынын себилиши бир канча татаал, кыйын процесс болот.

Шалы *үрөнү* атайын тандалып алынып, *тазаланып*, үч-төрт күн мурда *жибитилет*, анткени шалынын күрүчтү каптап жаткан *кабыгы* өтө калың жана майда тикендүү болот. Жерди даярдоо да көп эмгекти талап кылат.

Жогор жакта айтып өткөнүбүздөй, адегенде жердин нымы тапка келгенде кургак айдалат, бул суусуз айдалат деген сөз. Мына ушул суусуз айдалганды *кара амач* (*кара омоч*) дейт. Бул жерди жумшартып жибетет. *Кара амачтан* кийин *кара мала* тартылат.

Андан кийин *пал* тартылат. Суу көлчүк болуп токтош үчүн тегиздик деңгээлине жараша четтерин бир аз көтөрүп даярдайт. Эгерде мурунку жылы шалы эгилген жер болсо, андай жерде *пал* даяр болот. *Палга* суу камайт – суу толтурат. Алдын ала *кара амач* айдалып, *кара мала* тартылган *палдардын* бардыгына суу толуп, ылдый четки *палдын* атайы *пайнап* коюлган жеринен суу агып чыкканга чейин толтурулат. Суу ошол *пайнаптан* тынымсыз чыгып туруш керек. Бул термин сөз – иран тилдеринен өздөштүрүлгөн:

пайнап - *пайн*, *пойин* ылдый, төмөн деген сөз; *ап*, *об* суу деген сөз болуп татаал сөз түрү менен келип өздөштүрүлгөн.

Бардык палдарга суу толуп, акыркысынан *пайнап* агып чыгып, жер сууга кангандан кийин *ак амач* салынат, башкача айтканда, суунун ичинде жер айдалат. *Ак амачты* түштүк райондорунун кээ бир жерлеринде *ылай омоч* деп айтышат. Бул сөз түшүнүктүү, ылайда кош айдагандыкты билдирет.

Ак амач (ылай омоч) айдалып бүткөндөн кийин *ак мала (мэлә)* тартылат, андан кийин *кош* суудан чыгарылып, суу толтурулган палдарга шалы *үрөнү* себилет.

Шалы эгилген жерди *шалы пая* деп коёт. Бул сөз *шалтая* деп эле айтылат. Иран тилдеринен келген сөздөр, *пая (пайа)* деген сөз дан өсүмдүктөрүнүн, деги эле бардык өсүмдүктөрдүн дене-сабагы болуп саналат: *шалтая*, *буудай пая*, *арпа пая*, *жүгөрү пая*, *гозопая* (пахтара) ж.б.

Шалпаядан шалы бышканга чейин суу үзүлбөш керек, шалы өнүп чыгып, жетилип, бышып, орок салганга чейин *палдардан* суу кургабай, ылдыйкы палдын *пайнабынан* агып чыгып туруш керек. Кокус кайсы бир күнү шалынын суусу кургап калса, кийин толтурулса да тиешелүү деңгээлде түшүм болбой калат. Ошондуктан эл оозунда *«күрүч казандан чыгып табакка түшкөнгө чейин сууда болот»* деген сөз айтылып жүрөт.

Буудай жана башка дан өсүмдүктөрү айдалып, себилгенден кийин сугарылганда гана, эгерде сугат жерге себилген болсо, карап суусун коюп сугарып коёт. Ошону менен *орулганга*, *орок салганга* чейин өзү эле өсө берет.

Ал эми шалыны дайыма, дээрлик күн сайын карап туруш керек, суудан кургатпай.

Шалы өнүп, өсүп суунун бетине чыгат. *Отоо чөптөр* кошо чыгат. Шалы суунун бетинен бир аз көтөрүлгөндө арасына кошо чыккан *отоо чөптөр* ажыратылып көрүнө баштайт. Мына ошол отоо чөптөрдү отогонду *кара отоо* дейт.

Кара отоо – шалы суудан он-он беш сантиметрдей көтөрүлгөндөгү отоону *кара отоо* дейт. *Кара отоодо* шалы менен кошо чыккан отоо чөптөрдүн баарын жулуп өтүлөт. Шалыда болчу отоо чөптөр: *күрмөк*, *кылал*, *кемпир чач*, *балыр*, *беде чөп* ж.б. Күр-

мөктөн башкасы шалыдан айырмаланып жакшы таанылат. Ошондуктан таанылган бир нече, көп отоо чөптү отогон үчүн *кара отоо* дейт. Бул кара деген сөздүн көп деген маанисинен келип айтылып калган болуш керек деп эсептейбиз. «**Кара**...15. (часто в сочетании с калың 1) множество, масса; **орчун кара кол** большое, многочисленное войско» [3, 346-б.].

Кара отоодон кийин бир айча убакыт өтүп, шалыдан *күрмөк* деген отоо чөп ажыратыла баштайт. Ошондо *ак отоо* болуп, шалынын арасынан *күрмөктү* терип, жулуп отоп чыгат. Шалыны отогондо сууну кечип жүрүп отойт.

Күрмөк (түштүктө *гүрмөк* дейт) – шалыга окшош болуп өскөн *отоо чөп*. Ал *кара отоодо* таанылбайт. Ошондуктан бышып жетилеин дегенде, шалы суунун бетинен тизе бою көтөрүлгөндө *ак отоо* болуп, күрмөктү шалынын арасынан таап жулуп отолот. Так эле шалыныкындай узун ичке жалбырагынын ортосунда агыш түстө катмары жана сабагына кол тийгенде шалыга караганда жылма, жумшак болуп урунуп таанылат. Ошого чейин шалы менен кошо суу ичип өсө берет. Кыргызча-орусча сөздүктө мындай макал катталган: «күрүч (или шалы) сугарганда, күрмөк кошо суу ичет» [3, 470-б.]. Чынында күрүч сугарылбай, шалы сугарылат. Эл оозунда болсо: «*Шалынын бээнэси менен гүрмөк суу ичет*», - деген макал бар. Бул, *шалынын бээнэси менен* деген сөз шалынын шылтоосу менен, шалынын көлөкөсү менен деген маанини билдирет.

Шалынын арасынан *күрмөктү* (*гүрмөктү*) терип отогонду *ак отоо* дейт. Ошентип, шалы өстүрүүдө шалы дан өсүмдүгү кылдат каралып, суудан калтырылбай, *орок салганга* чейин суудан туруп өсөт.

Шалы эки айга жакын мезгил бою өсүп, шалыдан күрмөк ажыратылып таанылгандагы отоо, ошентип, *ак отоо* деп аталат. Биротоло отоо чөптөрдөн тазаланып отолгон *ак отоонун* мындай аталышын *акта* деген этиш сөздүн *тазала* деген маанисине байланыштуу аталган деп эсептейбиз. «*Акта* - III 4. Шелу-шить, обдирать, рушить; **таруусун таштай актаган, катынын кыздай мактаган фольк.** просо рушит вместе с камнями, жену свою хвалит, будто девицу» [3, 39-б.].

Балыр – адатта көлчүк суунун бетине уюп калган торчо. Кыргызча-орусча сөздүктө мунун *кызыл балыр* жана *көк балыр* деген эки түрү катталган [3, 107-б.].

Бул сөздү И.Абдувалиев уңгу, мүчөгө ажыратып жазган [5, 29-б.], бирок аны азырынча толук далилдене элек деп эсептейбиз. *Беде чөп* – жалбырактары бедеге окшош болуп сууда өсө турган *отоо чөп*. *Кемпир чач* – ичке-ичке ийне жалбырак сымал чачырап көбүнчө сууда өскөн майин чөп. Сөз уйпаланганга окшоштурулуп эле аталып калган. *Ажырык* – жерге жатып, муун-муундуу болуп, ар бир мууну тийген жерге тамыр атып көбөйүп өскөн *отоо чөп*. Ажырык шалынын жээктеринде өсөт.

Шалыны *отоо чөптөрдөн* тазалап *отоо* процессинде булардан башка да сууда өсүүгө чыдамдуу *отоо чөптөр* болот.

Ошентип, дан өсүмдүктөрүн себүүдө, аларды бышканга чейин асырап кароо жумуштарында айты-

лып, кыргыз тилинин ушул тармактар боюнча кесиптик лексикасынын калыптанышында *буудай*, *жүгөрү* жана *шалы* өсүмдүктөрүнө байланыштуу сөздөрдүн бир канча арбын экенин байкадык.

Адабияттар:

1. [Ky.m.wikipedia.org](http://ky.m.wikipedia.org)
2. Узбекско-русский словарь. Государственное издательство иностранных и национальных словарей. - Москва - 1959.
3. Юдахин К.К. Кыргызча-орусча сөздүк. - М.: Советская Энциклопедия, 1965.
4. Махмут Кашкари. Дивану лугати-т түрк (түркий тилдер сөз жыйнагы). Которгондор И.Абдувалиев ж.б. 1-том. - Бишкек: Бийиктик, 2013.
5. Абдувалиев И. Словарь односложных корней и основ в кыргызском языке. - Бишкек: Улуу тоолор, 2017.
6. Хакасско-русский словарь. - Новосибирск: Наука, 2006.